

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 4. Jild 4.

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холиқулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Qurbonov Murodjon Dehqonboy o'g'li</i> "KASHKULI SALIMIY" ASARIDA USMONIY HUKMDORLAR TARIXINING YORITILISHI.....	12-17
<i>Ismoilova Diyoraoy Xursandjon qizi</i> AMIR NASRULLOH DIPLOMATIYASI	18-23
<i>Tursunov Farrux Fulomovich</i> ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДИДАГИ ТОЖИКЛАРГА ХОС УРФ-ОДАТ ВА МАРОСИМЛАР	24-28
<i>Usmonaliyev Isroiljon Ibrohimjon o'g'li</i> FARG'ONA VODIYSIDA "O'ZBEK" ETNONIMINING TARQALISHI	29-34
<i>Djurayev Ikrom Nematovich</i> YEVIROOSIYO CHORVADOR QABILALARINING FARG'ONA VODIYSIGA KIRIB KELISHI.....	35-40
<i>Esanova Nilufar Pulatovna</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA YENGIL SANOAT SOHASIDAGI O'ZGARISHLAR	41-46
<i>Abduraхимова Сабоҳат Эргаш қизи</i> БУХОРО АМРЛИГИ ДАВРИДА ЧИРОҚЧИ ТУМАНИНИНГ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ТАРИХИ	47-53
<i>Toshturov Shuxrat</i> MUSTAQILLIKKACHA BO'LGAN DAVRDA NAVOIY VILOYATI SANOAT KORXONALARINING EKOLOGIK MUHITGA TA'SIRI	54-60
<i>Kanimkulov Olimjon Sheraliyevich</i> AKADEMIK YAHYO G'ULOMOV FAOLIYATI HAQIDA QAYDLAR ("XORAZMNING SUG'ORILISH TARIXI" ASARI MISOLIDA).....	61-65
<i>Begniyazova Gozzal Allambergenovna</i> QORAQALPOQ XALQ ERTAKLARINING YIG'ILISHI VA NASHR QILINISHI.....	66-70

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Султонов Баходир Файзуллаевич, Тураева Гулизахро Каххоровна, Норбўтаев Бахтиёр Абдурахимович</i> СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ДОНЛИ ЭКИНЛАР ХОСИЛДОРЛИГИНИНГ 2024-2027 ЙИЛГАЧА БЎЛГАН ПРОГНОЗ ПАРАМЕТРЛАРИ.....	71-78
<i>Abdiganieva Zarapshan Salievna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA AHOLI TURMUSH DARAJASINI OSHIRISHDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	79-85
<i>Otaxonova Odinaxon Inomovna</i> QORAMOLCHILIK MAHSULOTLARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA OZUQA BAZASINI YAXSHILASHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	86-94
<i>Rahimov Oйбек Бахтиёрович</i> СУҒУРТА ХИЗМАТЛАРИ БОЗОРИДА МАРКЕТИНГ ФАОЛИЯТИНИ РЕЖАЛАШТИРИШ АСОСЛАРИ	95-99
<i>Хушмурадов Оман Намозович</i> СУВ ХЎЖАЛИГИНИ БОШҚАРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ	100-110

<i>Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich</i> BULUTLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BIZNES JARAYONLARNI TASHKIL ETISH YO'LLARI	111-125
<i>Фаттахова Муниса Абдухамитовна</i> ПОНЯТИЕ И ПУТИ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ КРЕДИТНЫМ ПОРТФЕЛЕМ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ	126-133
<i>Isayev Jahongir Muzaffarovich</i> SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT TIZIMINI TA'MINLASH IQTISODIY МЕХАНИЗМНИНГ АСОСИЙ YO'NALISHI SIFATIDA	134-140
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Tilavova Umida Qahramonovna</i> RAQAMLI JAMIYATLAR TIZIMIDA INFORMATSION ETIKA KATEGORIYA VA ТАМОЙИЛЛАРИНИНГ АНАМИЯТИ	141-147
<i>Yulchiyev Avazbek Maxamadjonovich</i> IJTIMOIY TEXNOLOGIYALAR HAQIDAGI G'OYALARNING SHAKLLANISH EVOLYUTSIYASI	148-154
<i>Каримова Гулчеҳра Абдукаримовна</i> ДУНЁ ДИНЛАРИ ВА ТАЪЛИМОТЛАРДА ОТАЛИКНИ ТУШУНИШ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ	155-163
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> ISLOM FALSAFASIDA DALILLASH VA VAHS YURITISH USULI ZAMONAVIY ARGUMENTLASH NAZARIYASI TALQINIDA	164-168
<i>Muminov Nozim Naimovich</i> THE PHENOMENOLOGICAL APPROACH IS THE KEY TO UNDERSTANDING THE SPREAD AND TRANSFORMATION OF SUFISM IN THE WEST	169-175
<i>Турсунов Мухиддин Болтаевич</i> СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЁЖИ	176-180
<i>Mamarasulov Ulug'bek Umirzoqovich</i> SPORT TURLARINING FALSAFIY-ESTETIK TAHLILI	181-184
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Исанова Феруза Тулқиновна</i> ЎЗБЕК ТИЛИДА ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ СОҲАСИГА ОИД ЛЕКСИК БИРЛИКЛАР ВА УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ	185-191
<i>Петрухина Наталья Михайловна</i> КОРАНИЧЕСКИЕ МОТИВЫ В ТВОРЧЕСТВЕ А.С.ПУШКИНА И ЕГО СОВРЕМЕННОКОВ	192-197
<i>Исаров Оман Рисалиевич</i> ЎЗБЕК ВА ИНГЛИЗ ТИЛЛАРИДА ТАКСИС КОНВЕРБИАЛ ВЕРБАЛИЗАЦИЯСИ	198-205
<i>Родина Ирина Витальевна</i> АНТИНОМИЧЕСКАЯ ПАРА «МЕСТЬ» И «ПРОЩЕНИЕ» В ПОВЕСТИ-СКАЗКЕ Л. БОРОДИНА «ГОД ЧУДА И ПЕЧАЛИ»	206-211
<i>Ataeva Gulchekhra Bakhtiyorovna</i> THE ROLE OF IDIOMS IN ENHANCING BUSINESS COMMUNICATION: A STUDY ON THE USAGE OF IDIOMS IN BUSINESS LETTERS	212-220

<i>Erkinova Marxobo</i> ASSOTSIATIV MAYDON HOSIL QILISHDA LINGVISTIK OMILLARNING O'RNI	221-229
<i>Gulyamova Shahzoda Baxtiyor qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI MATNLARNING SINTAKTIK STRUKTURASI VA PRAGMATIK XOSLANISHI	230-234
<i>Batyrkhanova Madina Oybekovna</i> THE SOMATIC CULTURAL CODES IN THE STUDY OF ENGLISH, RUSSIAN AND UZBEK PHRASEOLOGISMS	235-244
<i>Aslonov Shahram Sherzod ugli, Saidova Marjona Abdimutal qizi</i> PECULIARITIES OF TRANSLATION OF POLITICAL TEXTS IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION	245-250
<i>Olimova Dilafruzxon Baxtiyorjon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SUBYEKTIV VAHONING IFODALANISHI	251-254
<i>Bobojonov Dilshod Jumaqul o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK GAZETA SARLAVHALARIDA PUBLISISTIK USLUB BELGILARINING NAMOYON BO'LISHI	255-260
<i>Абдуллаева Нилуфар Рамазоновна, Шаймарданова Мухлиса Усмановна</i> СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПТА “РАСТЕНИЕ” В СОПОСТАВЛЯЕМЫХ ЯЗЫКАХ	261-266
<i>Хайруллоева Сitora Lutfulloevna</i> PSYCHOLOGICAL NOVELS OF US AND THE DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGYSMS	267-272
<i>Qudratova Muxiba Kamolovna</i> “LYUIS KERROLLNING ALISA MO' JIZALAR MAMLAKATIDA ASARIDAGI HAYVON OBRAZLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI”	273-279
<i>Убоженко Анна Станиславовна</i> ОСОБЕННОСТИ ТЮРКСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	280-285
<i>Тухтаева Наргисхон Исамутдиновна</i> ОТРАЖЕНИЕ ДУХОВНОГО УПАДКА ОБЩЕСТВА И ЕГО ПОСЛЕДСТВИЙ В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	286-292
<i>Gulnora Xolmurodova Sattorovna, Bo'ronova Mekkamtosh Xoliqulovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK LISONIY MANZARASIDA MAQOLLARNING O'RNI	293-297
<i>Алибаева Лола Намазовна</i> ЖЕНСКИЕ ОБРАЗЫ В РАССКАЗАХ Л. ПЕТРУШЕВСКОЙ	298-303
<i>Eshqurbonova Aziza Bozor qizi</i> DIALOGIK NUTQDA SAVOLLARNING IFODALANISHI	304-308
<i>Norova Rahima Fayzulloevna</i> O'ZBEK VA INGLIZ ADABIY ERTAKCHILIGIDAGI SEHRLI VOSITALARNING QO'LLANISHIDA O'XSHASH JIHATLAR	309-316
<i>Egamberdiyeva Iroda Abdurahimovna</i> TRANSLATIONS OF HISTORICAL WORKS INTO ENGLISH	317-323
<i>Axmedova Adolat Ravshan qizi</i> GASTRANOMIYA TUSHUNCHASI HAMDA GASTRANOMIK REKLAMA MATNLARI	324-330

<i>Asqarova Madina Boymurod qizi</i> KORPUS LINGVISTIKASIDA MATN ANNOTATSIYASINING LINGVISTIK MUAMMOLARI	331-334

<i>Калниязов Есемурат Шамшетович</i> ГОСТЕВОЙ ЭТИКЕТ И СИСТЕМА ЦЕННОСТЕЙ	335-342

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

<i>Bahodir To'raev</i> HUQUQIY MADANIYAT VA HUQUQIY TARBIYANING DEMOKRATIK DAVLAT RIVOJLANISHIDAGI ROLI	343-351

<i>Турсоатов Содиқ</i> РАҒБАТЛАНТИРУВЧИ ҲУҚУҚИЙ СИЁСАТ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ	352-357

<i>Хидиров Фурқат Шукуруллаевич</i> МАҲАЛЛА ҲУҚУҚ-ТАРТИБОТ МАСКАНИ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТАРТИБИНИНГ АСОСИЙ ВАЗИФАЛАРИ	358-363

<i>Рахимбаев Уткир Файзуллаевич</i> ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ КРИТЕРИЕВ ОЦЕНКИ ИНФРАСТРУКТУРЫ И СЕРВИСА ДЛЯ ТУРИСТОВ	364-372

<i>Турсынбаев Азизбек Халмурзаевич</i> МЕЖВЕДОМСТВЕННОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАК СПОСОБ РЕАЛИЗАЦИИ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ	373-377

<i>Yakubov Abduraxmon Turayevich</i> ТА'ЛИМ HUQUQINING HUQUQIY SAVODXONLIKNI AMALGA OSHIRISHDAGI O'RNI	378-382

<i>Rasulov Salimbek Baxtiyor o'gli</i> YEVROPA KENGASHINING KORRUPSIYA UCHUN JINOIY JAVOBGARLIK BO'YICHA KONVENSIYASI – KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING ZAMONAVIY XALQARO HUQUQIY ASOSLARIDAN BIRI SIFATIDA	383-387

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Хайров Расим Золимхон угли</i> АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА	388-395

<i>To'rayev Panji To'xtayevich</i> OLIY TA'LIM MUASSASASIDA KURASHCHILARNI PSIXOLOGIK JIHATDAN TAYYORLASH	396-400

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> TALABALARNI KASBIY-PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASHDA IJTIMOIIY FAOLLIKNING AHAMIYATI	401-406

<i>Yuldasheva Sayyora Aliaskarovna</i> TA'LIM TIZIMIDA INGLIZ TILINI INTEGRATSION O'QITISH	407-411

<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> SPORT MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA PEDAGOGIK NAZORATNING AHAMIYATI	412-418

<i>Абдувахобов Искандер, Гизатулина Ольга Ивановна</i> ОРГАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В СМЕШАННЫХ СРЕДАХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВУЗА	419-426
<i>Назарова Озода Шавкатовна</i> СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ	427-432
<i>Pirnazarova Sevara Doniyor qizi</i> OLIQ O'QUV YURLARIDA XORIJIY TILNI O'QITISHDA O'YIN USULLARINI QO'LLASH	433-438
<i>Ko'ziyeva Gulnoza Maxamadaliyevna</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK SALOHİYATINI OSHIRISH METODIKASI	439-444
<i>Умирзокова Сурайё</i> ТАЛАБАЛАРИНИНГ КИНЕТИК ИНТЕЛЛЕКТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ	445-451
<i>Olimova Nigora</i> MUVAFFAQIYATLI O'RGANISHDA SINFINI BOSHQARISH KO'NIKALARINING AHAMIYATI	452-463
<i>Nabiyeva Firuza Odil qizi</i> “ELEKTROMAGNETIZM” BO'LIMINI O'QITISHDA AMALIY MASHG'ULOTLARNING AHAMIYATI	464-471
<i>Sobirova Oygul Alimovna</i> BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHILARIDA METODIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD HOLATINI TAHLILYI VAHOLASH	472-479
<i>Shermatov G'ulom Kaxxorovich</i> IMPROVING THE TECHNIQUE OF BADMINTON SPORTS TRAINING	480-486
<i>Shamirzayeva Zarifa Xudoyorovna</i> TALABALARDA KASBIY KO'NIKALARNI SHAKLLANISHIDA MIKROTA'LIM O'QITISH TEKNOLOGIYASINING SAMARALI JIHLTLARI	487-492
<i>Ziyadullayeva Dilafruz Xudayberdiyevna</i> O'SMIRLARDA YETAKCHILIK XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETINSIYAVIY FAOLIYATNING PEDAGOGIK ASOSLARI	493-498
<i>Muydinov Firuzjon Farxodjonovich</i> TIBBIY TA'LIM TALABALARIDA MEDIAKOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	499-505
<i>Egamberdiyeva Feruza Abdimannonovna</i> MULTIMEDIA TEKNOLOGIYALARIGA ASOSLANGAN DASTURIY TA'MINOTNI LOYIHALASH	506-510
<i>Худойбердиева Дурдона Баходир қизи</i> ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ В РАБОТЕ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	511-516
<i>Курбонов Дониёрбек Кахрамонович</i> ОБУЧЕНИЕ ПОЭЗИИ С ПРИМЕНЕНИЕМ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ	517-524

Shamsiddinov G'iyos Xusniddin o'g'li, Jurayeva Feruza Baxtiyor qizi

IQTISODIYOT YO'NALISHI TALABALARIGA EKONOMETRIKA FANINI O'TISHNING

INTERAKTIV USULLARI 525-532

Эрназаров Алишер Эргашевич, Бекмурадов Зариф Хуррамович

ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МОДУЛЛИ ВА ЛОЙИҲАЛАШТИРИЛГАН ТУРЛАРИ ҲАМДА

АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ 533-539

Olimova Nigora

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi
Toshkent, O'zbekiston
E-mail: nigoraolimova21@gmail.com

MUVAFFAQIYATLI O'RGANISHDA SINFNING BOSHQARISH KO'NIKMALARINING AHAMIYATI

Annotatsiya. Ushbu maqolamizda biz zamonaviy metodik adabiyotlarda "Classroom management skills" mazmun-mohiyati qay tarzda berilganligini o'rganib chiqamiz va tahlil qilamiz, ingliz tilini o'qitishda sinfni boshqarish borasida o'qituvchilar yo'l qo'yayotgan kamchilik va qiyinchiliklar sabablarini aniqlaymiz va bularga to'g'ri yechimlarni ham keltirib o'tamiz.

Kalit so'zlar: boshqarish ko'nikmasi, o'qitish jarayoni, kuzatish, vazifani tushintirish, samarali o'rganish, tabiiy ko'nikmalar

---

Olimova Nigora

Teacher, Uzbekistan State World Languages University

IMPORTANCE OF CLASSROOM MANAGEMENT SKILLS IN LEARNING SUCCESS

Abstract. In this article, we will study and analyze how the content and essence of "Classroom management skills" is given in modern methodological literature, we will identify the reasons for the shortcomings and difficulties faced by teachers in terms of classroom management in English language teaching, and we will also give the right solutions.

Key words: management skills, teaching process, monitoring, instruction giving, effective learning, natural skills

---

Олимова Нигора

Преподаватель, Узбекистанский государственный
университет мировых языков

ЗНАЧЕНИЕ НАВЫКОВ УПРАВЛЕНИЯ КЛАССОМ ДЛЯ УСПЕХА ОБУЧЕНИЯ

Аннотация. В данной статье мы изучим и проанализируем, как содержание и сущность «Навыки управления классом» изложены в современной методической литературе, выявим причины недостатков и трудностей, с которыми сталкиваются учителя в вопросах управления классом при обучении английскому языку, и мы также дадим правильные решения.

Ключевые слова: управленческие навыки, учебный процесс, мониторинг, преподавание, эффективное обучение, естественные навыки.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I4Y2024N67>

Kirish. Til o'rganish jarayonida o'rganuvchiga singdiriladigan noto'g'ri tamoyil va asoslar, hayot jarayonida til o'rganuvchini qobiliyatsizlikda ayblash, darsni to'g'ri qadamlarda

tashkil eta olmaslik, darsda o'qituvchi diktaturasi o'rnatilishi, o'quvchilarning darsga faol qatnashishiga halaqit berayotgan to'siqlar O'zbekistonda ham yangi tamoyil – dars jarayonini boshqarish tamoyili paydo bo'lishiga qaysidir ma'noda turtki bo'ldi. Dars jarayonini boshqarish – bu dars davomida o'qituvchi va o'quvchilar orasida uzviy vosita bo'lib, o'qituvchining o'quvchilar uchun qulay o'rganish muhitini yaratishiga hamda o'quvchilarni diqqatli va darsga qiziqtirishiga urg'u beradi. Everson va Vaynshteyn [2006] ta'biri bilan aytganda, bu o'quvchilarning akademik va to'g'ri ijtimoiy-emotsional yo'nalishda tahsil olishlari uchun qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratib berishda o'qituvchi tashlayotgan qadamlardir.

Ma'lum yillar davomida Dars jarayonini boshqarish qobiliyatini o'zlashtirish jiddiy soha sifatida tan olinmagan va uni metodika kurslarining bir qismi deb bilishgan. Ammo hozirda esa bu vaziyat keskin o'zgardi. Bu har bir o'qituvchi texnikalarini bilishi kerak bo'lgan alohida fandır. Bugungi kunda dunyoning ko'plab davlatlarida, jumladan Fransiya, Germaniya, Avstriya, AQSH, Rossiya va Shvetsiyada bu fan o'z samaradorligini isbotladi. 2011-yil Amerikada o'tkazilgan tadqiqotlar natijasida shu xulosaga kelindiki: o'qituvchilarning dars jarayonini boshqarish qobiliyati o'quvchining samarali o'zlashtirishida katta ahamiyat kasb etadi, dars jarayonini boshqarish qobiliyatiga ega o'qituvchi esa “eng zo'ri” sifatida e'tirof etiladi.

Tadqiqot usullari. Ilgari olib borilgan tadqiqotlarda, sinfni samarali boshqarish faqatgina istisno qiluvchi intizom hodisalari sonini kamaytirishning asosiy usuli sifatida aniqladi [Conroy 2008]. Hozirgi kun tadqiqotlar buni rad etmagan holda shuni ko'rsatdiki, sinfni samarali boshqarishning tarkibiy qismlari (muammolar yuzasidan aniq taxminlar, tartiblar, vaqtdan samarali foydalanish) talabalarning yuqori yutuqlarini bashorat qiladi [Strong va boshq., 2011].

Sinfni boshqarish "o'quvchilarning akademik faolligini oshirish va qulay o'quv muhitini yaratish uchun sinf faoliyatida hamkorlik qilish uchun o'qituvchilar sinfda qilishlari kerak bo'lgan barcha narsalarni" o'z ichiga oladi [Jorj va boshq., 2017]. Keling quyidagi jadval orqali sinfni boshqarishni samarali tashkil etish uchun o'qituvchiga kerak bo'ladigan ayrim tushunchalar bilan tanishib olsak (Jadval 1). Shu o'rinda ta'kidlab o'tishimiz kerakki, ayrim o'qituvchilar bu borada ko'plab xatoliklarga yo'l qo'yishmoqdalar. Va bu xatoliklarning ba'zilarini ham keltirib o'tishga harakat qilamiz.

Jadval 1

Kuzatish va tekshirish (Monitor)	O'quvchilarning vazifani bajarayotganligini kuzatish va tekshirish va zarurat tug'ilganda yordam berish
Tegishli joyni egallash (Anchor)	Barchaga ko'rinib turadigan joyda o'tirish yoki turish
Takrorlash (Echo)	O'quvchilar aytgan narsalarni takrorlash
So'rab olish (Elicit)	O'quvchilarni faollashtirish uchun savollar berish, harakatlardan foydalanish
Chaqirish (Nominate)	Kerakli o'rinda o'quvchining ismini aytib chaqirish va vazifani bajarishini ta'kidlash
Yo'llash (Instruct)	O'quvchilardan nima xohlayotganini tushintirib berish

Munosabat (Rapport)	O'quvchi va o'qituvchi orasidagi muloqot madaniyati, munosabat
O'qituvchi gapirish vaqti (TTT)	O'qituvchi dars davomida gapirishi mumkin bo'lgan vaqt davomiyligi
O'quvchiga yo'naltirilgan (Student-centered)	Vazifa o'quvchiga yo'naltirilgan, o'qituvchiga emas
Qo'zg'atish (Mingle)	O'quvchilarni dars davomida jismoniy faollikka ham chaqirib, qandaydir faoliyatlarda ishtirok ettirish
Ko'rsatib berish (Demonstrate)	O'quvchilar bajarishi kerak bo'lgan vazifani misol sifatida ko'rsatib o'tish
Tushuncha tekshirish savollari (ICQs - Instruction checking questions)	O'quvchilar vazifani aniq tushunganliklarni tekshirish uchun beriladigan savollar: - Bu mashqda nechta so'z bor ekan? - Nima qilish kerak hozir? - Qay tartibda ishlaysizlar? - Og'zakimi yoki yozma? - Qancha vaqt berildi?
Fikr-mulohaza (Feedback)	Dars so'ngida yo'l qo'yilgan xatolarni to'g'rilash, o'qituvchi qayta tushuncha berishi, savollar so'rash

Yuqoridagi jadvalda keltirib o'tilgan mahoratlarni to'g'ri o'zlashtirgan o'qituvchilar albatta, dars davomida vaqtni to'g'ri taqsimlay oladi, dars yanada o'quvchiga yo'naltirilgan qilib tashkillashtira oladi, darsning samarali o'tishini ta'minlab beradi.

Moslashuvchan o'tirish / o'tirish variantlari sinfda ishlatiladigan mebel va jihozlarga, jumladan, harakatlanuvchi mebellar, guruh muhokamalari uchun davra stollari, yoziladigan devorlar, yoga stullar, gilamlar, loviya sumkasi stullari va boshqalarni anglatadi va to'g'ri o'tirish pozitsiyasini tanlay olish sinfni boshqarish va talabalarning xatti-harakati va qoniqishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [Clarke, Nelson va Gallagher, 2020]. Ammo ayrim tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchi pozitsiyasi ayrim qoidalarga tayanadi va o'qituvchining dars jarayonida o'tirishi ayrim maktab/texnikum/oliy o'quv yurtlarida GUNOH sifatida qaraladi. Ayrim o'rinlarda hattoki mana bunday jumalarni eshitib qolamiz: - Men bugun o'tirmasdan dars o'tdim - o'zimga qoyil! - Dekanatdan tekshirish kelmoqda: Hech qaysi o'qituvchi dars o'tayotganda o'tirmasin, iloji boricha o'tirmay dars o'tishga harakat qilila! - Zo'r o'qituvchi o'tirib dars o'tmaydi, eng zo'r pedagog - turib dars o'tadi. (*Keyingi o'rinlarda bu qanchalik to'g'ri va bunga qanday yechimlar borligi to'g'risida beriladi).

O'qituvchilar va talabalar doimo bir-birlari bilan o'zaro aloqada bo'lib, ikkala guruh uchun ham o'rganish tajribasini taqdim etadilar. Banduraning ijtimoiy ta'lim nazariyasi odamlar bir-biridan kuzatish, taqlid qilish, modellashtirish va mustahkamlash orqali o'rganishlarini ta'kidlaydi [Horsburgh & Ippolito, 2018]. Samarali o'qituvchilar o'quvchilarga tegishli xatti-harakatlarni kuzatish va taqlid qilishlariga imkon beradigan sinfdagi kutishlarni o'rgatadi va modellashtiradi [Grasley-Boy va boshq., 2019; MacSuga & Simonsen, 2011; Simonsen va boshq., 2014]. Keyin ular o'quvchilarning ulardan foydalanish ehtimolini oshirish uchun tegishli xatti-harakatlarni kuchaytiradilar [Grasley-Boy va boshq., 2019; MacSuga & Simonsen, 2011; Simonsen va boshq., 2014].

Ilgari olib borilgan tadqiqotlarda sinfni samarali boshqarishning bir qancha komponentlari aniqlangan. Marzano va Marzano [2003] ga ko'ra, o'qituvchilar aniq taxminlar va natijalarni belgilashlari, aniq ta'lim maqsadlarini belgilashlari, qat'iy xatti-harakatlarni namoyish etishlari, moslashuvchan o'quv maqsadlarini ta'minlashlari, o'quvchilarga shaxsiy

qiziqish bildirishlari, adolatli va ijobiy sinfdagi xatti-harakatlardan foydalanishlari kerak. Talabalarga muhtoj va o'qituvchi-talaba munosabatlarini ataylab rivojlantiradi. Sinfni samarali boshqarishning boshqa xususiyatlari orasida sinfdagi tuzilmani maksimal darajada oshirish, o'qitish va umidlarni mustahkamlash, o'quvchilarni sinf faoliyati va darslarida faol ishtirok etishni ta'minlash, shuningdek, tegishli va nomaqbul xatti-harakatlarga javob berish uchun bir qator strategiyalardan foydalanish kiradi [Grasley-Boy va boshq., 2019; MacSuga & Simonsen, 2011; Simonsen va boshqalar, 2014].

Yuqorida berilgan tadqiqot usullaridan kelib chiqib, ayrim o'qituvchilar dars jarayonida yo'l qo'yadigan ayrim kamchiliklar:

- O'quvchilarning har bir javobini takrorlashimiz (buni ko'p hollarda "To'tiqush effekti" deb ataymiz va bu holar tashqi holatdan kuzatganda juda g'aliz tuyuladi);

(S: I have been to Dubai twice.

T: Oh! You've been there twice. Who did you go to Dubai with?

S: I went to Dubai with my parents.

T: Ah! You went there with your parents. –

O'quvchi: Dubayda ikki marta bo'lganman.

O'qituvchi: Ooo! Dubayda ikki marta bo'lgansiz. Kim bilan borgansiz?

O'quvchi: Ota-onam bilan borganman.

O'qituvchi: Aha! Ota-onangiz bilan borgansiz.)

- Vazifani qanday bajarish kerakligini tushuntirishdagi xatolikka ko'plab o'qituvchilar yo'l qo'yishadi. Hamma o'quvchi e'tiborli bo'lyaptimi? Boshqa narsa bilan shug'ullanmayaptimi? Aniq shu vazifaga qarayaptimi? kabi savollarni o'zlariga berib ko'rish kerak oldin. Xatolik esa shundaki, o'qituvchilar vazifani tarqatayotib tushintiradi, vazifani o'qituvchi o'ziga qaratib tushuntirish, o'quvchilar boshqa narsa bilan band bo'lganda tushuntirishadi. Tabiiy holki, nima bajarishini to'liq tushunmagan o'quvchilar hammano bezota qiladi, vazifani bajarmaydi, baland ovozda savollar berishadi, o'quvchilar orasida bir-biridan so'rash holatlari kuchayadi. Va o'qituvchi asabiylashadi.

- O'qituvchi so'raydigan eng axmoqona savollar: Tushindilaringmi? Tushunarlimi? Tushuntira oldimmi? Kim tushunmadi? Nega tushunmisan? Aslida bunday savollarni o'ziga ishonmagan o'qituvchilar so'rashadi. Va, albatta, javobi "Yes" bo'lishini ham aniq bilishadi.

Misol uchun o'qituvchi mavzu tushuntirib bo'ldi: Present Simple (Hozirgi Oddiy) zamonida hech qachon darak gapda do/does ishlatilmaydi, ishlatilish holatini hali katta darajalarga o'tganlarningda tushuntiraman. Shunisini tushundilaringmi? 3-mashqdagi so'zlarni joyiga qo'yib chiqasizla - tushundilaringmi?

- Vazifalarni tekshirishda, ayniqsa "Pair Work" da (ya'ni juft bb ishlashganida) o'qishi kk bo'lgan 2ta o'quvchining ismini birdan aytib o'tish ko'plab o'qituvchilarimiz yo'l qo'yadigan xatoliklar tarkibiga kiradi. Masalan, Mohira and Madina, read the first dialog – Mohira va Madina, 1-dialogni o'qing (har ikkala o'quvchi birga chaqirildi).

- Darsdagi eng faol odam – BU O'QITUVCHI bo'lishi.

- Mavzu tushuntirilayotganda judayam qiyin grammatik strukturalar va so'zlardan foydalanish.

- Darsni struktura yozishdan boshlash. (Dorskada: Xo'sh bugun Present Simple mavzusini boshlaymiz. Present Simple darak gapda bunday tuziladi, so'roq gap formasi shu tartibda yasaladi ...)

- Doim bir xil dizayndagi xonada dars o'tish, darsda ko'proq bir xillik hukm surishi.

Natija va mulohazalar. Sinf boshqaruvi o'qituvchilar yuqori samarali o'quv muhitini yaratishda foydalanishi mumkin bo'lgan turli ko'nikmalar va usullarni o'z ichiga oladi. Asosiysi, u darslarning muammosiz o'tishini ta'minlash, o'quvchilarning buzg'unchi xatti-harakatlarini minimallashtirish va o'quv materiallari va mashg'ulotlar o'rganishga yordam beradi. Yakuniy maqsad ham talabalar, ham o'qituvchi sinf tajribasidan maksimal darajada foydalanishini ta'minlashdir.

Sinfni yaxshi boshqarish quyidagi maqsadlarga erishishi kerak:

- ✓ O'qituvchi va talabalar uchun uyushgan va funktsional muhit yarating;
- ✓ Akademik ta'lim va shaxsiy o'sish uchun imkoniyatlar yarating;
- ✓ Sinfdagi yomon xatti-harakatlar va boshqa buzilishlarni kamaytiring;
- ✓ Vaqtni tejang va o'rganish vaqti doimo birinchi o'rinda turishiga ishonch hosil

qiling;

- ✓ Talabalarning diqqatini jamlagan, g'ayratli va samarali ekanligiga ishonch hosil

qiling;

- ✓ Barcha qobiliyat darajalariga mos keladigan inklyuziv muhitni tashviqot qiling.

Sinfni muvaffaqiyatli boshqarishga erishish doimiy jarayon ekanligini unutmaslik kerak.

Yuqorida aytilganlar sinfni samarali boshqarishning asosiy mohiyati bo'lsa-da, unga qanday yondashishingiz bir necha omillarga bog'liq bo'lishi mumkin.

Sinfni samarali boshqarish juda muhim, chunki busiz siz ijobiy sinf madaniyatiga ega bo'lgan o'quv muhitini yarata olmaysiz. Sinfni samarali boshqarishga erishish, shuningdek, ish bilan bog'liq stress va xavotirdan aziyat chekish ehtimolini ham kamaytiradi va bu ishdan qoniqishni ko'proq olib kelishini bilib olasiz. Tan olaylik, hammamiz har kuni tabassum bilan ishga borishni xohlaymiz. Bu nafaqat o'quvchilaringizni o'sishga undaydi, balki siz o'qituvchi sifatida ham yaxshiroq ishlashni boshlaysiz, bu esa martaba ko'tarilishi va rivojlanishida sizni yaxshi o'ringa qo'yadi. Oddiy qilib aytganda, sinfni samarali boshqarish juda muhimdir. Bu nafaqat o'z ishingizni to'g'ri bajarishingizga imkon beradi, balki o'quvchilaringizning o'z imkoniyatlarini to'liq amalga oshirishini ham ta'minlaydi.

Sinfni to'g'ri va samarali boshqarishda yordam beradigan Angliya pedagogik tajribasiga tayangan holda ishlab chiqilgan, standard darajadagi mahorat elementlariga yuzlanamiz. Quyida berilgan jadvalda (Jadval 2) dars jarayonida asqotadigan eng samarali yo'qirnomalardan birin keltirilgan. Bu dars jarayonida vazifani qanday qilib to'g'ri tushuntirish kerakligini ochib beruvchi texnikadir.

Jadval 2

Ko'rsatmalar aylanmasi (vazifani to'g'ri tushuntirish)

Hammaning
e'tiborini
torting

Hamma sizni ko'rishi mumkin bo'lgan o'rtada sinfning old tomonida o'tiring yoki turing. Talabalarga yaqinlashmang.
Kichik guruhlar qilib yoki yakka tartibda ko'rsatmalar bermang. Ko'rsatmalar berishdan oldin o'qish uchun matn yoki savollarni bermang.
Global tarqatma qoidasini eslang: Matndan oldin topshiriq.

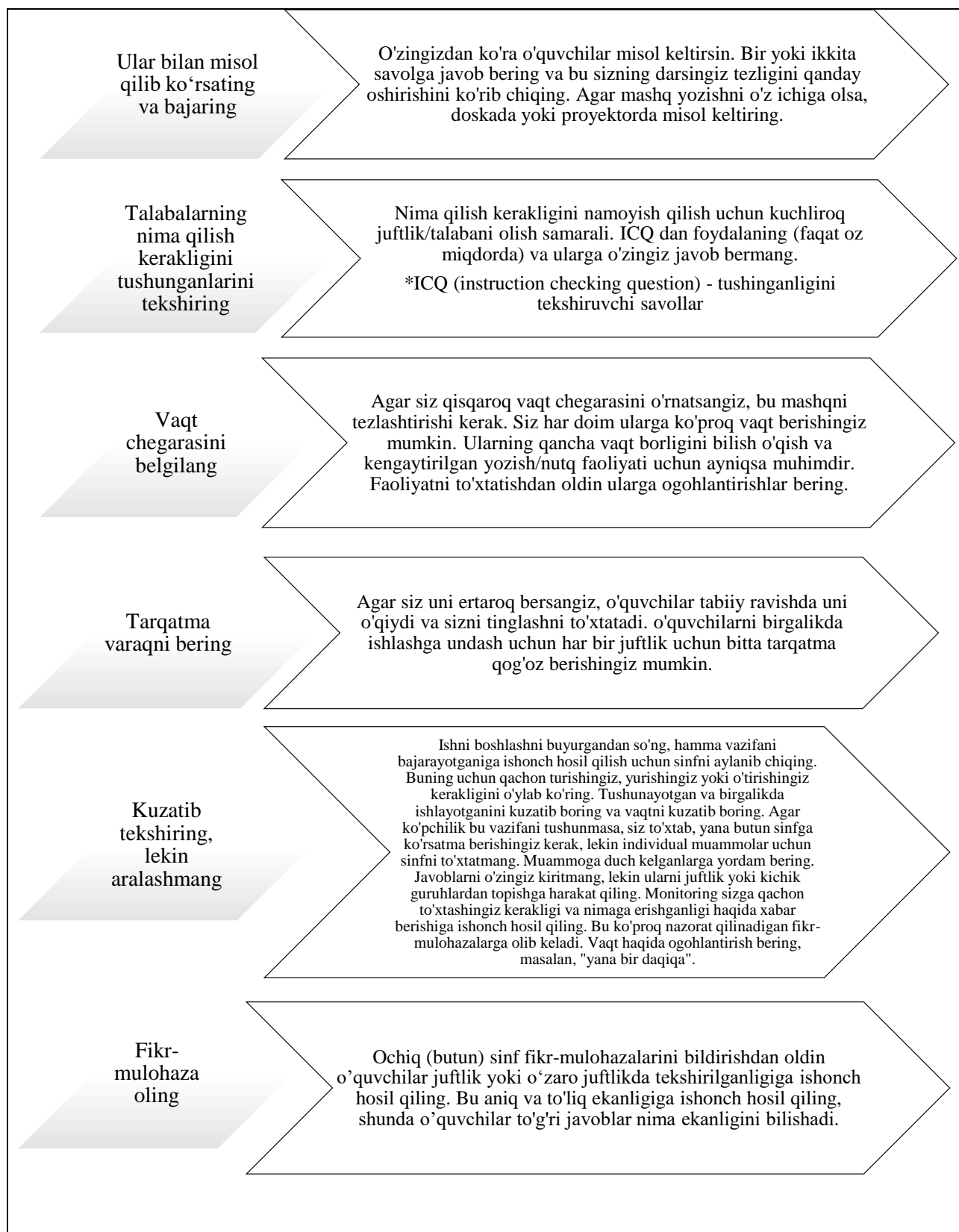
O'quvchilarni
ko'chiring
(qayta
guruhlang)

Agar ular uzoq vaqt davomida o'tirgan bo'lsa, ularni qayta guruhlash "uyg'otish" ning yaxshi usuli hisoblanadi.
Ko'rsatmalar berganingizdan so'ng ularni ko'chirmaslikka harakat qiling.

Faoliyatga
ko'rsatma
bering

Oddiy til va aniq imo-ishoralardan foydalaning. Sinf darajasini eslang. Buyruq gaplardan foydalaning. O'quvchilar ishlashi kerak bo'lgan sahifani/joyni ko'rsating. Tarqatma materialni ko'krak balandligida ushlab tushuntiring.

Bizga ma'lum ko'plab o'quv dargohlarida dars o'tayotgan jarayonda o'qituvchilarning o'tirishlari taqiqlanadi va bu darsni o'tirgan holda o'tish o'qituvchining kamchiligi va yoki dangasaligi sifatida ko'riladi. Hattoki ayrim joylarda xonada o'qituvchi uchun o'rindiqlik ham qo'yilmaydi va ko'plab davlatlarda bu odat tusiga aylangan, bundan esa ko'p o'qituvchilar

shikoyat qilib turishadi. Ammo bu haligacha o'z yechimini topmagan muammo hisoblanadi. Bu haqiqatdan ham to'g'ri siyosatmi? Keling bir nechta adekvat fikrlarni qarab chiqamiz.

O'qituvchilarga ta'siri o'ylab chiqilganmi?:

- 1) 40-45 daqiqa (80 daqiqa) dars;
- 2) 6 ta ketma-ket dars;
- 3) Ba'zida o'qituvchi sog'lig'i to'g'ri kelmasligi mumkin;
- 4) Har xil kasalliklarni keltirib chiqaradi.

O'quvchilarga psixologik ta'siri qanday?

1) Kichik yoshdagilar kattalardek bo'la olmaydi. Yoshlardan ustun turgan odamdan qo'rqish hissi, qo'rquv hissi bo'lganda, xato qilishdan qo'rqishadi, bu esa Speaking (Gapirish ko'nikmasi) oshirish uchun eng katta to'siqdir.

2) O'quvchilar o'qituvchi o'tirish yoki o'tirmasligiga umuman e'tibor beradimi o'zi. Shu bilan ularning o'zlashtirishi pasayib qoladimi?

- 3) O'qituvchi o'tirsa, ularda dangasa degan stereotip uyg'onishi mumkin.
- 4) Stol ortida – o'quvchilardan HIMOYA vositasi sifatida qaraladi.

O'zi o'qituvchi o'tirmasligi qonuni qanchalik foydali boshlangan?

1) Samarali dars o'tishga qodir bo'lmagan o'qituvchi xoh o'tirsin, xoh tursin, baribir darsning sifati o'zgarmaydi.

2) O'quvchilarning o'zlashtirishi uchun hech qanday ta'siri yo'q.

3) O'qituvchi turib dars o'tishga majburlanayotganda oliy dargohlarda o'sish faqat yuzaki bo'ladi.

Hattoki daraxt tagidan ham eng zo'r o'quvchilarni chiqarish mn. Sizga kerak bo'ladigani: zo'r o'qituvchigina holos bizning nazarimizda. Qadimda ham Interaction (O'zaro aloqa), Engagement (Jalb etila olish), Active learning (Faol o'qish tartibi), Relation between students and a teacher (O'quvchi va o'qituvchi orasidagi munosabat) kabi tushunchalar mavjud bo'lgan, Sharqda bir xontaxta atrofida shunday dars jarayonlari o'tkazilgan. Nega hozir o'qituvchi bir-ikki joy bilan cheklanishi kerak? [Petti, 2009]

Nega har qanday joydan yo'riqnomani berish mumkin emas?

- ✓ Har qanday joyda bo'lish guruhning ishlashiga qanday ta'sir qilishini kuzating;
- ✓ Oldinda ko'rib turgandan ko'ra, o'quvchilar bilan birga aralashib tushintirish qanday samara berishini o'rganing;

✓ Xonada rollaringizni o'zgartirib turing. Shunda siz faqat oldinda turib, muvozanatda ushlovchi shaxs, yoki mavzu tushintiradigan va yo'riqnoma beradigan shaxs sifatida emas, balki ulardek oddiy inson ekanligingiz xabarini yuborasiz;

✓ O'zingizni ham har xil pozitsiyada tasavvur qilasiz.

✓ Yarim-aylana shakldagi stolda, stolning o'rtasida, alohida stolda o'tirgandan ko'ra, an'anaviy qator partalar bo'lsa, unda o'zingiz uchun xonaning oxirida biror joy qilib olingki, har gal doska tarafga emas, shu joyga yo'naling.

✓ Vazifani har xil joylardan berishni o'rganing. (O'quvchilaringizning eshitishida muammo yo'qmi? Vazifa berayotganda lablar ko'rinib tursin? Orqangizdan deraza yoki yorug'lik yo'q ekanligiga ishonch hosil qiling).

O'tirib dars o'tishning o'ziga yarasha foydalari bor:

➤ O'zingizga dam bering. O'quvchilar vazifa bajarayotganda doimiy nazorat qilish shart emas.

➤ Qisqa hikoyalar o'qib berishda, yoki muhokamalarda. Participation rather than leadership – Hukmronlik qilgandan ko'ra birgan ishtirok.

➤ O'quvchilarning har ishiga aralashmaslik bu ularga ishonch berayotganligizni bildiradi.

➤ Sog'lig'ingizni o'ylang, chunki siz hali o'quvchilaringizga keraksiz.

Shuni ham ta'kidlab o'tishimiz kk bo'ladiki: o'tirish kk ekan deb doim o'tirib olishni odat qilmang. Haqiqiy o'qituvchi qayerda o'tirib va qayerda turishni bilishi kk.

Monitoring - bu o'quvchilarning aniqligi va ravonligi uchun ularni tinglash yoki mashg'ulotlar rejalashtirilayotganligini va o'quvchilar "topshiriq" ekanligini tekshirish sifatida aniq belgilangan sinfni boshqarish usuli. Biroq, monitoring ko'pincha o'qituvchi tomonidan noaniq tinglash va ko'rish mashqlari sifatida amalga oshiriladi va ba'zan umuman bajarilmaydi, holbuki, samarali monitoring o'quvchilar faoliyatdan to'liq foyda olishlari uchun, ayniqsa, o'quvchilar tomonidan ishlab chiqilishi kerak bo'lgan mahoratdir.

Qachon kuzatish kerak. Monitoring har doim davom etadi, lekin ayniqsa nutq faoliyati davomida, agar o'qituvchi o'quvchilarning umumiy muvaffaqiyati yoki so'nggi til va ko'nikmalarni rivojlantirish bilan bog'liq umumiy bahosi bilan shug'ullansa. Alohida o'quvchilarning monitoringi yozma amaliyot mashqlari paytida amalga oshiriladi, bunda maqsad xatolarni ko'rsatish va o'z-o'zini tuzatishga undashdir. Yo'naltirilgan amaliy mashg'ulotlar, xususan, juftlik formati aniqligi, kamroq boshqariladigan guruh ishlari esa topshiriqning bajarilishi va ravonligi uchun nazorat qilinadi. Monitoring umumiy yoki ko'p maqsadli bo'lishi mumkin, bunda quyidagi maqsadlarning bir yoki bir nechtasiga e'tibor qaratiladi.

Monitoring maqsadlari. Hamma o'quvchilar bir xil tezlikda rivojlanmaydi. Monitoring odamlarning taraqqiyotini baholash imkoniyatini beradi va ko'pincha nimani qayta o'rgatish yoki undan keyin mashq qilish kerakligini ko'rsatadi. Dars va faoliyat bosqichiga qarab monitoringning aniq maqsadlariga quyidagilar kiradi:

Butun sinfdan xabardor bo'lish. O'qituvchi har doim dars qanday ketayotganini, tezligi juda tez yoki juda sekin ekanligini va qaysi o'quvchilarga individual e'tibor kerak bo'lishi mumkinligini bilishi kerak. Ko'pincha o'quvchilarning o'zlarini o'qitish hisobiga dars rejasi va materiallarini o'qitish tendentsiyasi mavjud.

Maqsadli tilda xatolarni tinglash, ayniqsa boshqariladigan amaliyot mashg'ulotlarida. Bu erda tuzatish talab qilinadi, chunki ular odatda aniqlikka asoslangan harakatlardir.

Tinglovchilar vazifani bajarayotganiga ishonch hosil qilish uchun. Ba'zi qayta ko'rsatmalar, faoliyatni modellashtirish yoki taklif qilish talab qilinishi mumkin.

Maqsadli tilni aniq tushunmagan shaxslar yoki juftliklarga mikro-ta'lim berish imkoniyatidan foydalanish.

Ham individual, ham butun sinfni baholash. Monitoring individual va guruhdagi qiyinchiliklar va taraqqiyot haqida ma'lumot beradi. Shu nuqtai nazardan, monitoring doimiy ehtiyojlarni tahlil qilishning bir turidir. Barcha talabalarga bir necha so'z dalda bo'lsa ham, bir oz e'tibor berilishi kerak.

Ravon nutqning rivojlanishini baholash. Bu masofadan turib kuzatishni o'z ichiga oladi va o'qituvchining vazifasi ko'pincha kechiktirilgan tuzatish oraliq'ida hal qilinishi kerak bo'lgan keng tarqalgan xatolar haqida eslatma olish, shuningdek, maqsadli tildan erkinroq kontekstda foydalanishni aqliy ravishda qayd etishdir.

Vazifani baholash. Ba'zi mashg'ulotlar bir sinf bilan boshqasiga qaraganda yaxshiroq ishlaydi, boshqalari birinchi marta sinab ko'rilmoqda. Monitoring o'qituvchiga faoliyat muvaffaqiyatini baholash va o'quvchilarning fikr-mulohazalarini olish imkoniyatini beradi.

Rejalashtirish. Monitoring kelgusida nima qilish kerakligi, asl dars rejasini o'zgartirish yoki o'zgartirish kerakmi, kelajakdagi darslarni rejalashtirish va talabalarga ularning natijalari bo'yicha fikr-mulohazalarni bildirish nuqtai nazaridan qaror qabul qilishni osonlashtiradi.

Intizomni saqlash. Agar ba'zi o'quvchilar topshiriqni boshqalardan oldin bajargan bo'lsa, katta guruhlar bezovtalanishi va zerikishi mumkin. O'qituvchi ushbu o'quvchilar uchun qisqa muddatli zaxira mashg'ulotlariga ega bo'lishi kerak yoki sekinroq guruhlariga yordam berish uchun tezroq o'rganuvchilardan yordamchi sifatida foydalanishi mumkin.

Qanday kuzatish kerak. Monitoring - bu yaxshi odat bo'lib qoladigan ko'nikma. Kamroq tajribaga ega o'qituvchilar o'zlarini diqqat bilan kuzatib borishlari va faoliyatni nazorat qilishlari kerak deb o'ylashlari mumkin, boshqa o'qituvchilar esa ular doimo ishtirok etishlari kerak va monitoring bu yechimdir. Har qanday holatda ham, kam yo'naltirilgan amaliy mashg'ulotlar davomida bo'shmasdan, o'quvchilarga yo'naltirilgan ta'lim muhitini ortiqcha nazorat qilish, aralashish va keskinlik xavfi mavjud.

Diqqat bilan monitoring o'tkazish kerak, shaxsiy va madaniy xabardorlik elementi talab qilinadi. Ba'zi o'quvchilar juda yaqin jismoniy mavjudligidan norozi bo'lishadi, boshqalari o'qituvchining ularning oldida cho'kkalab turishiga e'tiroz bildiradilar. Talabalar oldida kuzatuv chalg'itadi va ba'zan bezovta qiladi, faoliyatni to'xtatib qo'yadi va diqqatni o'qituvchiga qaratadi. Keyin talabalar o'qituvchidan qandaydir ma'lumot berishini, izoh berishini yoki ularni tuzatishini kutishadi. Ko'zga tashlanmaydigan monitoring eng samarali hisoblanadi va ko'pincha o'quvchilar orqasidan amalga oshiriladi. Ba'zi foydali maslahatlar:

- Kreslolarini devorlardan uzoqroqqa olib boring.
- Sinf atrofida aniq marshrut mavjudligiga ishonch hosil qiling.
- O'rindiqlarni shunday joylashtiringki, o'qituvchi qayerda bo'lmasin, barcha o'quvchilar ko'rinib turadi.
- Juftlarni yoki guruhlarini tasodifiy kuzatib boring.
- Bir kishi, juftlik yoki guruh bilan ko'p vaqt o'tkazmang va barcha o'quvchilar nazorat qilinishiga ishonch hosil qiling.
- Tik turish yoki cho'ktirish o'rniga, juft yoki guruhlar bilan o'tiring. G'ildirakli stul guruhdan guruhga o'tish uchun ideal vositadir.

Masofadan turib kuzatish sinfdagi istalgan pozitsiyadan amalga oshiriladi, bu esa turli suhbatlarda "sozlash" imkoniyatini beradi. Kattaroq sinflarda o'qituvchi xona bo'ylab harakatlanishi kerak bo'lishi mumkin. O'qituvchi faqat ularni tinglayotganini ko'rsatib, butun faoliyat davomida bir guruhga yaqin o'tirmaslik kerak. Ko'pincha, eng yaxshi pozitsiya o'quvchilarning orqasida, ularning qarashlari doirasidan tashqarida bo'lib, ular o'qituvchiga emas, balki vazifaga va bir-biriga e'tibor qaratishadi.

O'quvchilar erkinroq mashg'ulot paytida savollar berishni xohlashlari mumkin. O'qituvchining javobi faoliyatga bog'liq bo'ladi, lekin bu o'quvchilarni mashg'ulot oxirida so'raladigan savollarni yozib olishga o'rgatish uchun foydali o'quv mashg'ulotidir.

O'z-o'zini va tengdoshlarini kuzatish uchun imkoniyatlar mavjud. O'z-o'zini nazorat qilish o'z-o'zini tuzatishga o'rgatishni o'z ichiga oladi. Barcha o'quvchilar o'zaro monitoringda ishtirok etishlari mumkin, ammo foydali usul o'quvchilarni juftlikda emas, balki uchta

ishlashni so'rashdir, o'quvchilar navbatma-navbat qolgan ikkitasining faoliyatini nazorat qiladilar.

Yuqoridagi monitoring usullari barcha o'qitish va o'qitish holatlariga taalluqlidir, ammo monitoring muayyan sharoitlarda intizomni ta'minlash maqsadiga ham erishadi. Motivatsiyasi past yoki yoshroq o'quvchilar bo'lgan sinflarda, ko'pincha bir tilli va aralash qobiliyatli sinflarda o'quvchilarni topshiriqdan voz kechish, iqtidorliroq o'quvchilarga topshirish yoki ona tiliga o'tish vasvasasi bo'lishi mumkin. Ba'zida o'qituvchining nazoratchi rovida bo'lishi yetarli, ammo diqqat bilan monitoring o'quvchilarning eng yaxshi ishlashini kafolatlaydi va o'qituvchi uchun eng ibratli fikr-mulohazalarni beradi.

Xulosa. O'qitish - bu asosan variantlarni doimiy ravishda qayta ishlashdir. Har bir darsning har bir nuqtasida o'qituvchining bir nechta variantlari mavjud bo'lishi kerak; u biror narsa qilishni yoki boshqa narsani qilishni yoki umuman qilmaslikni qaror qilishi mumkin. Yaxshi o'qituvchi bo'lish uchun iloji boricha ko'proq variantlardan xabardor bo'lish muhim ko'rinadi. Bu sizga nima ishlaydi va nima bo'lmasligi haqida o'z qoidalari va ko'rsatmalarini yaratishga imkon beradi. Tilni o'rgatish turli xil joylarda va kontekstlarda, turli xil hamkasblar va o'quvchilar bilan amalga oshiriladi. Ammo sizning tajribangiz boshqacha bo'ladi. Siz o'zingiz kuzatgan bir necha variantlarni o'zingizniki bilan uyg'unlashtirasiz.

Yana bir narsani ta'kidlab o'tishimiz kerakki, ba'zi o'quvchilarga doim ham o'qituvchi kerak bo'lavermaydi. Ular turli xil yo'llar bilan ham o'rganishlari mumkin: uyda televizordagi fanga oid kanallarni ko'rib, darslar yozilgan disklarni sotib olib, tayyor online darslardan foydalanib, yoki shu fanni yoki tilni yaxshi biladigan biror tanishidan. Ikki xil holatdagina, o'quvchilar o'qituvchi bilan ishlab o'rganishlari mumkin: birinchi holat, ta'lim majburiy va maktab/oligohga borish majburiy, qattiq davom talab etilganda, ya'ni kimningdir bosimi ostida. Ikkinchi holat, o'quvchiga haqiqatdan ham dars jarayoni va o'qituvchining dars o'tishi ma'qul kelgan bo'lsa. Ikkinchi holatdagidek dars jarayonini ta'minlashni esa, faqatgina o'z fanini biladigan emas, balki o'quvchi bilan qanday ishlashni o'rgangan, o'quvchilarga nima kerak ekanligini biladigan, oson va tez usullarda fanni yetqaza oladigan o'qituvchilargina eplay oladi. Bunday o'qituvchilar darsni boshqarish ko'nikmalari juda yuqori darajada o'zlashtirishgan hisoblanadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Avazmatova, M. (2020). *Sinfni boshqarish strategiyalari va o'qituvchidan samarali foydalanish*. UzMU xabarлари. [1/2/1] ISSN 2181-7324
2. Britt, M. (2013). *Sinf boshqaruvi: Tadqiqotlar bizga nimani aytadi? "Yevropa ta'lim tadqiqotlari" jurnali*, 12(3), 389-402. <http://dx.doi.org/10.2304/eerj.2013.12.3.389>
3. Brophy, J. (2006). *Sinfni boshqarish bo'yicha tadqiqotlar tarixi*. Madva, NJ: Erlbaum.
4. Doyle, W. (2009) *Joylashtirilgan amaliyot: shaxsga yo'naltirilgan sinf boshqaruvi bo'yicha aks ettirish*. <http://dx.doi.org/10.1080/00405840902776525>
5. Evertson, C.M. & Weinstein, CS (2006) *Sinfni boshqarish tadqiqot sohasi sifatida*, C.M. Evertson va C.S.Vaynshteyn (Eds) *Sinfni boshqarish bo'yicha qo'llanma: tadqiqot, amaliyot va malaka masalalari*, 3-15-betlar. Mahwah, NJ: Lourens Erlbaum.
6. Fridman, I.A. (2006) *Sinfni boshqarish va o'qituvchining stressi va charchashi*, C. Evertson va C. Weinstein (Eds) *Sinfni boshqarish bo'yicha qo'llanma*, 925-944-betlar.
7. Freiberg, H.J. & Lamb, S.M. (2009) *Shaxsga yo'naltirilgan sinf boshqaruvining o'lchamlari, nazariya amaliyotga*, 48(2), 99-105. <http://dx.doi.org/10.1080/00405840902776228>

8. Jorj, I. N., Sakirudeen, A. O. va Sunday, A. H. (2017). *Akva Ibom shtatining Uyo mahalliy hukumati hududidagi o'rta maktablarda sinfni samarali boshqarish va o'quvchilarning o'quv natijalari*. Pedagogikadagi tadqiqotlar, 7(1), 43–56.
9. Grasley-Boy, N., Gage, N. A. va MacSuga-Gage, A. S. (2019). *Sinf boshqaruvi professional rivojlanishi uchun ko'p bosqichli yordam*. <https://doi.org/10.1177/1074295618798028>
10. Gregori, A., Allen, J. P., Mikami, A. Y., Hafen, C. A. va Pianta, R. C. (2014). *Kasbiy rivojlanish dasturining o'rta va o'rta maktab o'quvchilarining xatti-harakatlariga ta'siri*. <https://doi.org/10.1002/pits.21741>
11. Gootman M.E. (2008) *G'amxo'r o'qituvchining intizom bo'yicha qo'llanmasi: o'quvchilarga o'zini tuta bilish, mas'uliyat va hurmatni o'rganishga yordam berish*. Oksford, R. 36.
12. Xetti, J. (2009) *Yutuqlarga oid 800 dan ortiq meta-tahlillarning sintezi*. Abingdon: Routledge.
13. Heron, J. (2001) *Mijozga yordam berish, ijodiy amaliy qo'llanma*. Beshinchi nashr, London: Sage nashrlari.
14. Hoekstra, A. & Korthagen, F. (2011) *Ta'limdagi o'zgarishlar kontekstida o'qituvchilarni o'rganish: norasmiy ta'lim va tizimli qo'llab-quvvatlanadigan ta'lim*. "O'qituvchi ta'limi" jurnali. <http://dx.doi.org/10.1177/0022487110382917>
15. Horsburgh, J. va Ippolito, K. (2018). *Ishlash kerak bo'lgan ko'nikma: Klinik sharoitlarda rol modellaridan o'rganish jarayonini o'rganish uchun ijtimoiy ta'lim nazariyasidan foydalanish*. <https://doi.org/10.1186/s12909-018-1251-x>
16. Lewis, R. & Burman, E. (2008) *Sinfni boshqarish: o'qituvchilarning fikrlari*. "Inklyuziv ta'lim" xalqaro jurnali. <http://dx.doi.org/10.1080/13603110600790605>
17. Marzano, R. J. va Marzano, J. S. (2003). *Sinfni boshqarishning kaliti*.
18. Marzano, R.J. (2009) *Ishlaydigan sinf boshqaruvi - har bir o'qituvchi uchun tadqiqotga asoslangan strategiyalar*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
19. Marzano, R. J. (2011). *Sinf boshqaruvi: Bu kimning ishi? Ta'limdagi etakchilik*.
20. Metyu N. Farr (2023) *Sinf va xulq-atvorni boshqarishning musiqa ta'limida ta'lim sifati va darajasiga ta'siri*. Pokiston: Musiqqa ta'limi.
21. Nuri, C., Demirok, M. S. va Direktor, C. (2017). *Maxsus ta'lim sohasida ishlaydigan o'qituvchilarning o'z-o'zini samaradorligini va tükənmişlik holatini turli xil o'zgaruvchilar nuqtai nazaridan aniqlash*.
22. Oliver, R. M., Lambert, M. C. va Meyson, V. A. (2019). *Maktabda ijobiy xulq-atvorni qo'llab-quvvatlash doirasida sinftizimlarini takomillashtirish bo'yicha tajribaviy tadqiqot*. "Hissiy va xulq-atvor buzilishlari" jurnali, 27 (1), 25-36.
23. Petti, G. (2009) *Bugungi kunda o'qitish*. Amaliy qo'llanma. To'rtinchi nashr, Cheltenham: Nelson Thomas, Ltd.
24. Sahbaz, U. (2017). *Maktabgacha ta'lim muassasalari o'qituvchilarining charchash darajasini taqqoslash yoki o'z sinflarida integratsiya o'quvchilarining mavjudligi yoki yo'qligi*. Ta'lim bo'yicha tadqiqotlar va sharhlar, 12(6).
25. Scrivener, J. (2012) *"Sinfni boshqarish texnikasi"*. Til o'qituvchilari uchun qo'llanma. Kembrij universiteti matbuoti. Buyuk Britaniya.
26. Simonsen, B., MacSuga-Gage, A. S., Briere, D. E., Freeman, J., Myers, D., Scott, T. M., & Sugai, G. (2014). *O'qituvchilarning sinfni boshqarish amaliyoti uchun ko'p bosqichli qo'llab-quvvatlash tizimi: O'qituvchilar uchun uchburchakni yaratish bo'yicha umumiy ko'rinish va misollarni o'rganish*. "Positive Behavior Interventions" jurnali. <https://doi.org/10.1177/1098300713484062>
27. Strong, J.H., Uord, T.H. & Grant, L.V. (2011) *Yaxshi o'qituvchilarni nima yaxshi qiladi? O'qituvchining samaradorligi va talabalar muvaffaqiyati o'rtasidagi bog'liqlikning o'zaro tahlili*. "O'qituvchilar ta'limi" jurnali, 62(4), 339-355. <http://dx.doi.org/10.1177/0022487111404241>
28. Umarova G.A. (2023) *Buzuvchi xatti-harakatlarga qarshi sinfni boshqarish*. Toshkent.

29. Uyal, Hatice, Burchak, Firdeves, Sule-Tepetas, Guluzar, Akman, Berrin. (2014). *Maktabgacha ta'lim va boshlang'ich maktab o'qituvchisining sinfni boshqarish haqidagi tasavvurlari: metaforik tahlil*. Xalqaro ta'lim jurnali, jild. 7, No 2, 166-176-betlar.
30. Vasa, S. F. (1984). *Sinf boshqaruvi: Adabiyotning tanlangan sharhi*. <https://eric.ed.gov/?id=ED246026>
31. Waitshega Tefo Smita Dibapile. (2012) *O'qituvchining samaradorligi va sinfni boshqarish bo'yicha adabiyotlarni ko'rib chiqish*. Noksvill, TN: Tennessi universiteti. <https://trace.tennessee.edu/utk EDUCpubs/31>.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).